

ІНТЕРДИСЦИПЛІНАРНІСТЬ СУЧАСНОЇ ПЕДАГОГІКИ: МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

*Олена Огієнко
м.Київ, Україна*

В умовах інформаційного суспільства ХХІ століття, визначальними характеристиками якого стали процеси глобалізації та інтернаціоналізації відбуваються всебічні онтологічні, методологічні та гносеологічні трансформації соціокультурного знання, що, зумовлюються пріоритетністю людини у сучасному суспільстві, перетворенням людського капіталу у головний ресурс його розвитку. Сьогодні актуальними є слова Фрідріха Фребеля, який наголошував, що існують епохи, коли освіта стає у центр суспільних інтересів. Це підвищує значущість наук про людину у першу чергу, значущість педагогіки як спеціальної науки про освіту, яка пройшла багатовіковий шлях свого становлення, відрізняється багатоаспектністю науково-теоретичних засад, генезою принципово нових концептуальних напрямків.

На думку В.І. Журавльова «у кожному історичному періоді розвитку та синтезу наук виокремлюється своєрідний «лідер», у ролі якого виступають ті чи інші галузі знань»¹. Сьогодні наступило лідерство соціально-гуманітарного знання, зокрема, педагогічної науки, яка здатна найбільш повно гармонізувати відомості з філософії, соціології, психології тощо.

Заактуалізуємо на тому, що «наука – це соціально-значуща галузь людської діяльності, спрямована на виробництво і систематизацію знань про закономірності суцього, засобами теоретичного обґрунтування та емпіричного випробування і перевірки пізнавальних результатів для розкриття їх об'єктивного змісту (істинності, достовірності, інтерсуб'єктивності)», основними структурними елементами якої є:

- ✓ теорія, що систематизує емпіричний матеріал, описує його та пояснює, здійснює передбачення нових ефектів та можливих процесів, перспективи їх практичного використання;
- ✓ науково-дослідна програма, що орієнтує науковий пошук, процес висування гіпотез, залучення традицій до нових підходів;
- ✓ проект, що поєднує теорію та практику функціонування ідей з алгоритмом їх об'єктивації та технологіями застосування².

Однією з найбільш характерних особливостей розвитку сучасної науки є все більша увага до аналізу самої науки. Виникла особлива галузь наукової діяльності – наукознавство. Все настійну потребу в наукознавчому аналізі відчуває і сучасна педагогічна наука [5].

¹ Журавлев В. И. Педагогика в системе наук о человеке. М.: Педагогика, 1990. – С. 35 /164 с.

² Філософський енциклопедичний словник / Національна академія наук України. – К.: Абрис, 2002. – С. 410-411/742 с.

Самоусвідомлення тієї чи іншої науки включає в себе усвідомлення та оцінку її місця, ролі та значення серед інших наук. Це є надзвичайно актуальним для педагогічної науки, оскільки, на думку провідних методологів педагогіки (Б.С. Гершунський, В.В. Краєвський, О.Г. Кузнецова, О.Г. Прикот та ін.) [1;3;7] існує загроза статусу педагогічної науки з боку певних дисциплін, що пов'язано із «становленням та оформленням наук нового типу, які можна назвати комплексними науками»³. Тому педагогічна наука не може ігнорувати своєрідний виклик з боку інших наукових напрямків та дисциплін, які вивчають людину та його розвиток (соціальної антропології, феноменології, когнітології, культурології, розуміючої соціології, семіотики). Але існує нагальна потреба постійної взаємодії педагогіки з іншими науками, що актуалізує дослідження та обґрунтування організаційної структури педагогіки, виокремлення її субдисциплін у контексті міждисциплінарного простору. Загалом, міждисциплінарність є провідною характеристикою сучасного соціально-гуманітарного знання. Це пов'язано із змінами у міждисциплінарних взаємодіях, підходах до розуміння предмету та статусу педагогічної науки. Оскільки само поняття міждисциплінарності, відображуючи зміну епістемологічних орієнтирів, змінюється й його наповнення»⁴.

На початку ХХІ століття з'являються все більше проблем, які не можуть бути вирішені у дисциплінарних межах педагогіки і, тому можна казати про перспективи формування нових наддисциплінарних галузей педагогічних знань.

Наші розвідки свідчать, що проблему розвитку наукового знання взагалі, та наукового педагогічного знання, зокрема, досліджували багато вчених. Так Г. Добров, В. Ильїн, Е. Мирський, В. Стьопін, Б. Юдин, І. Лакатос, Т. Кун, К. Поппер, С. Тулмин, П. Фейерабенд досліджували концептуальні підходи; В. Казаковцев, Б. Кедров, В. Ледньов та ін.. - концепції класифікації наук; В. Гінецинський, О. Гмурман, В. Андрущенко, І. Зязюн та ін.. – специфіку педагогічного знання у загальній системі наук; Ю. Бабанський, Е. Бондаревська, Б. Гершунський, В. Краєвський, О. Новиков, М. Нікандров, Г. Щедровицький та ін. – загальну методологію педагогіки та методологію педагогічних досліджень; І. Кантор, В. Краєвський, О. Мосіна, Н. Ничкало, В. Полонський, О. Титова та ін.. - концептуальні підходи та критеріальні засади структури педагогіки. Проте до сьогодні відсутня чітка структура педагогіки, що на думку О. Мосіної зумовлено, по-перше, надзвичайною складністю об'єкту та предмету педагогічної науки; по-друге, зазвичай чисто механічним підходом до

³ Щедровицький Г. П. Системное движение и перспективы развития системно-структурной методологии / Г.П. Щедровицкий / Избр. труды. Ч. I.— М.: Шк. Культ. Полит., 1995. — С. 46/800с.

⁴ Репина Л. П. «Вызов и ответ»: перспективы исторической науки в начале нового тысячелетия / Л.П. Репина // Ейдос. Альманах теорії та історії історичної науки. – К.: Інститут історії України НАН України, 2008. - № 3. - С. 13 /С. 11-26.

побудови такої структури без достатнього на то теоретико-методологічного обґрунтування; по-третє, різними позиціями вчених, одні з яких намагаються вибудувати структури класичної науки, інші – структуру радянської педагогіки, а треті – сучасної науки, що розвивається та ще немає чітко окреслених меж, да до того ж спираючись на різні парадигми (науко-технічну, антропогенну, гуманістичну, гуманітарну та ін.)⁵.

Мета статті: на основі міждисциплінарного підходу проаналізувати сутнісні характеристики організаційної структури педагогічної науки в контексті ідей міждисциплінарності; дослідити її генезу, фактори розвитку; визначити місце педагогіки в системі наук; обґрунтувати можливості розвитку інтердисциплінарного статусу педагогічних субдисциплін.

Загальновідомим є те, що термін «педагогіка» отримав свою назву від грецьких слів *paídos* — дитина і *ago* — вести. У дослівному перекладі *paídagogos* означає «проводир дітей». Педагогом у Стародавній Греції називали раба, який брав за руку дитину свого господаря і супроводжував її до школи. Поступово слово «педагогіка» стало вживатися більш загально: для визначення мистецтва вести дитину протягом життя, тобто виховувати, навчати, давати освіту. Так педагогіка стала наукою про виховання і навчання дітей [4].

Відстежуючи становлення та розвиток педагогіки можна виокремити декілька етапів:

- емпіричний етап розвитку педагогіки. Починаючи з давніх часів людство накопичувало та узагальнювало досвід навчання та виховання різних часів та народів. Педагогічна думка спочатку розвивалася і формувалася, як народна педагогіка, у вигляді міфів, сказань, прислів'їв, приказок, обрядів, традицій, пісень, потішок та ін. Первинні узагальнення, емпіричні відомості, висновки з життєвого досвіду не можуть вважатися теорією, вони лише витоки, передумови останньої. Вже в найбільш розвинених державах Стародавнього світу – Китаї, Індії, Єгипті, Греції – були зроблені серйозні спроби узагальнення теоретичних почав виховання. Всі знання про природу, про людину, суспільство акумулювалися тоді в філософії; в ній же були зроблені перші спроби узагальнення, зокрема, давньогрецький філософами Фалеса з Мілета (близько 625–547 рр. до н. е.), Геракліта (близько 530–470 рр. до н. е.), Демокріта (460–370 рр. до н. е.), Сократа (469–399 рр. до н. е.), Платона (427–347 рр. до н. е.), Арістотеля (384–322 рр. до н. е.) та ін.; давньоримські філософи і мислителі – Тит Лукрецій Кар (близько 99–55 рр. до н. е.), Марк Фабій Квінтіліан (42–118 рр. н. е.) та ін.

У період середньовіччя церква монополізувала духовне життя суспільства, спрямовуючи виховання в релігійне русло. Епоха Відродження

⁵ Мосина А.В. Структура педагогической науки в логике целостного научного знания // Герценовские чтения «Актуальные проблемы развития педагогической науки». – СПб.: РГПУ, 2003. – С. 66 /С. 65-77.

дала цілий ряд яскравих мислителів, педагогів-гуманістів, що проголосили своїм гаслом античне вислів: «Я – людина, і ніщо людське мені не чуже». У їх числі голландець Еразм Роттердамський (1466–1536), французи Франсуа Рабле (1494–1553) і Мішель Монтень (1533–1592);

- етап формування педагогіки як науки. Наукова педагогіка зародилася на початку XVII ст. Її засновником вважається педагог-гуманіст Я. А. Коменський (1592–1670). Згодом основна увага приділялася розробці теорії природного виховання (Ж.-Ж. Руссо), ідей розвиваючого і виховного навчання (І.Г.Песталоцці), теорій елементарного і виховного навчання (І. Герbart), реалізації дидактики розвиваючого навчання (Ф. Дістерверг) та ін.

Важливою подією у розвитку педагогіки стало відкриття спеціалізованих навчальних закладів, які здійснювали професійну підготовку учителів. Оскільки «тільки при виділенні навчання і виховання в особливу суспільну функцію, коли виникли спеціальні виховні установи та навчальні заклади, в рамках яких педагогічний процес став не тільки предметом спеціальної організації, але і предметом осмислення, аналізу, прогнозування та цілеспрямованого дослідження, можна говорити про зародження науково-педагогічного знання»⁶. Перші педагогічні заклади з'явилися у Німеччині. Саме в цей час «Педагогіка» сформувалася в якості навчальної дисципліни. Так, у Франції курс педагогіки ввели в 1883 році, причому викладачі стали розрізняти курс загальної педагогіки (виклад теоретичних основ великих філософів-педагогів Платона, Руссо, Декролі та ін.) і курс «спеціальної, практичної» педагогіки, мета якої – допомогти освоїти викладання конкретної дисципліни. Так з'явилися «педагогіка читання», «педагогіка математики» і т.п., те, що в сучасній педагогіці прийнято називати методиками навчання.

На початку XIX століття Й.Ф. Герbart вперше поставив питання про розгляд педагогіки як самостійної науки. Він писав: «Було б краще, якби педагогіка розробила безпосередньо свої поняття і більше заохочувала самостійне мислення, для того, що б стати центром окремої галузі мислення і не бути на задвірках інших наук»⁷. Разом з тим, він вважав, що будучи самостійною наукою, педагогіка повинна опиратися на так звану практичну філософію (етика і психологія). За допомогою етики намічаються педагогічні цілі, за допомогою психології – способи їх здійснення.

- сучасний етап розвитку педагогіки (XX- початок XXI століття) відрізняється реформуванням та модернізацією педагогічного знання, відродженням гуманістичної традиції у педагогіці. В її розвитку простежується два напрямки: традиційний та альтернативний. Перший - орієнтований на філософське осмислення процесу виховання та навчання,

⁶ Бордовская Н.В. Диалектика педагогического исследования: Логико-методологические проблемы. – СПб.: РХГИ, 2001. – 512с.

⁷ Герbart И.Ф. Избранные педагогические сочинения. — Т.1. — М.: Учпедгиз, 1940. — С.85 / 292 с.

розробку методології педагогіки (Б. Гершунский, В. Загвязинский, В. Краевский та ін.), а другий - пов'язаний з появою нових ідей та концепцій, зокрема, експериментальної (Дж. Дьюї) та прагматичної педагогіки (П. Блонський), теорії вільного виховання (К. Вентцель); зародженням педагогічних технологій (Л. Занков, В. Давыдов, П.Я. Гальперин та ін.).

На сучасному етапі розвитку педагогічної науки відбувається її саморозвиток, який базується на процесах інтеграції та диференціації, що активізує появу нових галузей педагогічного знання, (порівняльна педагогіка, соціальна педагогіка, педагогіка праці, андрагогіка тощо).

Проте місце педагогіки в системі наук залишається не визначеним остаточно. Так, існує три точки зору з цієї проблеми:

- ✓ педагогіка – міждисциплінарна галузь людського знання, що вивчає найрізноманітніші об'єкти дійсності (космос, культуру, політику та ін.), тобто заперечується наявність своєї галузі дослідження;
- ✓ педагогіка – прикладна дисципліна. Її призначенням є використання даних інших наук (психології, соціології, природознавства та ін.) для вирішення завдань виховання, навчання або освіти. У цьому випадку педагогіка – це система розрізнених уявлень про окремі аспекти педагогічних явищ;
- ✓ педагогіка – це відносно самостійна наука, яка має свій об'єкт і предмет вивчення⁸.

Підтримуючи останню точку зору, зауважимо, що на формування статусу та розвиток педагогіки як науки впливають, з одного боку, зміни, що відбуваються у сучасному суспільстві, а з іншого – зміни, які відбуваються у самій науці.

Аналізуючи особливості становлення та розвитку інформаційного суспільства можна виокремити такі специфічні риси педагогіки: зміна засобів наукового пізнання, поява нових форм дослідження, взаємопроникнення методів та засобів окремих наук, вирішення проблем на основі міждисциплінарної взаємодії, зміни у підготовці кадрів, підвищення соціальної відповідальності вчених перед суспільством⁹. Водночас ХХІ століття є «століттям гуманітарних наук, оскільки наука про забезпечення коеволюції людства та біосфери і є та комплексна дисципліна, яка повинна дати людям знання про те, що необхідно для продовження його цивілізації»¹⁰.

Разом з тим, суттєве значення мають зміни, які відбуваються у самій науці (педагогіки), а саме: перехід від моделі академічної науки (за Р. Мертоном) до постакадемічної, яка характеризується: колективізацією наукової діяльності, зростанням кількості міждисциплінарних досліджень, боротьбою за фінансування, радикальними змінами у підготовці кадрів, змінами

⁸ Педагогика: Учебное пособие /В.А. Сластенин, И.Ф. Исаев, А.И. Мищенко, Е.Н. Шиянов. – 4-е изд. – М.: Школьная пресса, 2002. – С. 74 /512 с.

⁹ Акулова О.В. Концепция системных изменений школьного процесса обучения в условиях перехода к информационному обществу. – Автореф. дис. докт. пед. наук. – СПб, 2004. –42 с.

¹⁰ Моисеев Н.Н. Мировое сообщество и судьба России /Н. Н. Моисеев. — М.: Изд-во МНЭПУ, 1997. — С. 134/268 с.

в організаційній структурі науки¹¹.

Польський вчений Богуслав Сліверський обґрунтовує положення про те, що у процесі свого розвитку педагогіка стала: філософією (наукою про людину); самостійною частиною гуманістичних наук; предметом навчання у вищій школі та професійного навчання; суб'єктивною теорією виховання; співтовариством інтелектуальної формації¹².

На окрему увагу заслуговують визначені В.І. Загвязинським внутрішні фактори розвитку педагогіки:

- ✓ накопичення у процесі аналітичного дослідження значного емпіричного матеріалу, що вимагає осмислення його з єдиних теоретичних позицій;
- ✓ розвиток «галузевих» педагогік вимагає виділення загальних, інваріантних засад, здатних слугувати базою для розробки теорії і методики формування особистості в специфічних умовах;
- ✓ зміна не тільки об'єкту, але і предмету педагогіки (їм стають все більш приховані, глибинні, складні для виявлення і використання процеси) вимагає використання положень і методів багатьох наук;
- ✓ поступове з'ясування ієрархічної структури педагогічної науки, її провідних понять і категорій¹³.

Як бачимо, більшість названих В.І. Загвязинський факторів стосуються саме структури педагогіки, що актуалізує необхідність її вивчення.

Сьогодні організаційна структура педагогіки являє собою складну систему педагогічних наук, яка об'єднує велику кількість «різних» педагогік. З цього приводу В.В. Краєвський писав, що «...кожен день на світ з'являється нова педагогіка. Мабуть, їх мільйон. Ні, мабуть, менше. І виникають вони не кожен день. Але все рівно багато та часто. І до сих пір їх було не мало... Процес розпочався давно, а зараз прийняв обвальний характер.. Навіщо примусувати їх розмножуватися з такою страшною швидкістю?... Якщо педагогік занадто багато, втрачає смисл саме слово, його категоріальний характер»¹⁴.

Проте, на наш погляд, не дивлячись на активні диференційні процеси, педагогіка залишається цілісною, оскільки всі дисципліни, які входять до неї розвиваються в контексті єдиного об'єкту вивчення, виходять із загальних методологічних засад, об'єднані основними загальнопедагогічними поняттями. Тому «педагогіка» здатна виконувати функцію системоутворюючої категорії, яка в змозі здійснити синтез всього науково-педагогічного знання та «здатна розробити та удосконалити рішення та дії у галузі освіти та виховання, оскільки педагогічні явища можна вивчати лише в контексті реальних педагогічних

¹¹ Вершинина Н.А. Структура педагогики: Методология исследования: монография / Н.А. Вершинина. – СПб.: ООО Изд-во «Лема», 2008. – С. 13 /313с.

¹² Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku. Tom IV. P. Wydawnictwo Akademickie “Żak”. Warszawa, 2005. – S. 100 /1295 s.

¹³ Загвязинский В.И. Методология и методика дидактических исследований / В.И. Загвязинский. – М.: Педагогика, 1982. – С. 69 /160с.

¹⁴ Краевский В.В. Сколько у нас педагогик? / В.В. Краевский // Методология педагогики. - 1998. - Ч.2. - Вып. 5. – С. 14 /С. 13-22

ситуацій...»¹⁵.

Заактуалізуємо на важливості застосування дисциплінарного підходу, який здатен забезпечити цілісне уявлення про педагогіку, її структуру, визначити вектор розвитку педагогічної дисципліни та стратегії щодо підтримки її дисциплінарного статусу [8].

Найбільш поширеною є структура педагогіки, у якій виокремлюється:

- ✓ загальна педагогіка, що досліджує основні закономірності освіти;
- ✓ вікова педагогіка, яка вивчає вікові аспекти навчання та виховання (дошкільна педагогіка, шкільна педагогіка, педагогіка дорослих);
- ✓ корекційна педагогіка (сурдопедагогіка, тифлопедагогіка, олігофренопедагогіка, логопедія);
- ✓ окремі методики – предметні дидактики, які досліджують специфіку використання загальних закономірностей навчання до викладання окремих навчальних предметів);
- ✓ історія педагогіки, що вивчає розвиток педагогічних ідей та практик освіти у різні історичні епохи;
- ✓ галузева педагогіка (військова, спортивна, вищої школи, професійна тощо)¹⁶.

Проте запропонована класифікація не відображує тієї різноманітності педагогічних дисциплін, яка існує у сучасній педагогічній науці, не враховує того, що у педагогічній відбуваються не тільки конвергентні, але й дивергентні процеси, які здатні відігравати роль системоруйнівних факторів.

У цьому контексті ціннісною спробою осмислення різноманітних аспектів систематизації педагогічних дисциплін, що побудована на їх ієрархічній залежності є систематизація педагогічних наук, яку запропонував видатний польський вчений З. Вятровський, і, яка ретельно проаналізована Н.Г. Ничкало¹⁷. Автор виокремлює чотири напрями:

I. Фундаментальні педагогічні дисципліни – педагогіка загальна; історія освіти і виховання та педагогічних доктрин; теорія виховання; дидактика (і технологія навчання).

II. Основні педагогічні дисципліни, зумовлені лінією розвитку людини – педагогіка сім'ї; педагогіка дошкільна і молодшого шкільного віку; педагогіка шкільна (в тому числі загальноосвітньої і професійної школи); педагогіка вищої школи; педагогіка дорослих (андрагогіка); педагогіка спеціальна (ревалідаційна, ресоціалізаційна, реабілітаційна та ін.); теорія подальшого навчання; теорія попереднього навчання (навчання перманентне); педагогіка людей третього віку (педагогічна геронтологія).

¹⁵ Бест Ф. Метаморфози поняття "педагогика" // Перспективи. – 1989. - № 2 (66). – С. 13 /С. 7-14

¹⁶ Педагогика: Учебное пособие /В.А. Слостенин, И.Ф. Исаев, А.И. Мищенко, Е.Н. Шиянов. – 4-е изд. – М.: Школьная пресса, 2002. – С. 91 /512 с.

¹⁷ Ничкало Н.Г. Андрагогіка в системі педагогічних наук /Нелля Ничкало // Освіта дорослих : теорія, досвід, перспективи : Збірник наукових праць / Акад. пед. наук України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих. - К., 2009. - Вип. 1. – С. 9 /С. 7-20

Ш. Педагогічні дисципліни, що відповідають головним напрямам діяльності людини – педагогіка соціальна; педагогіка культури; педагогіка праці; педагогіка здоров'я; теорія загальнотехнічного виховання; теорія військового виховання; педагогіка вільного часу і рекреації.

ІV. Допоміжні та пограничні дисципліни – педагогіка порівняльна; педевтологія; освітня політика; економіка освіти; організація освіти і виховання; філософія виховання; психологія виховання; соціологія виховання; біологія виховання; освітня інформатика і кібернетика¹⁸.

Привертає увагу підхід до систематизації педагогічних наук запропонований Н. Вершиніною, за яким логічною основою, принципом розмежування груп педагогічних дисциплін стало врахування специфічних особливостей педагогічних можливостей реалізації потреб людини в самоактуалізації [2]. У відповідності з цим автором виокремлюються такі групи дисциплін:

- ✓ вікова педагогіка, до якої входять субдисципліни об'єднані за віковими характеристиками (педагогіка раннього віку, дошкільна педагогіка, шкільна педагогіка, педагогіка дорослих);
- ✓ соціальна педагогіка, критеріями якої є соціалізація особистості, що відбувається поза навчальними закладами: сімейна педагогіка, пенітенціарна педагогіка, педагогіка зайнятості тощо);
- ✓ професійна педагогіка, об'єднуючим фактором якої є специфічні особливості навчального процесу для набуття певної професії (інженерна педагогіка, театральна педагогіка, військова педагогіка тощо);
- ✓ спеціальна педагогіка, яка об'єднує субдисципліни, що спрямовані на дітей та дорослих із особливими потребами: олігофено-, сурдо-, тіфлопедагогіка, логопедія¹⁹.

Окрему групи складають субдисципліни загальної педагогіки: методологія освіти, історія освіти, порівняльна освіта, теорія виховання, методика виховання, теорія навчання, методика окремих предметів, управління освітніми системами, які є загальними для всіх груп педагогічних дисциплін.

Кожна група педагогічних субдисциплін тісна пов'язана з іншими, а «на місцях їх перетину» можуть виникати нові субдисципліни, які мають загальні теоретичні та методологічні засади, проте відрізняються за спеціалізацією предметної галузі, що може слугувати передумовою не тільки для плідної їх взаємодії, але й подальшої їх реінтеграції на основі міждисциплінарності.

¹⁸ Współczesne problemy nauk pedagogicznych w wybranych krajach Europy srodkowschodniej / pod. red. Ewy Filipiak, Ryszarda Gerlacha, Krzysztofa Jakubiaka. – Bydgoszcz, 2007. – S. 42 /320 s.

¹⁹ Вершинина Н.А. Структура педагогики: Методология исследования: монография /Н.А. Вершинина. – СПб.: ООО Изд-во «Лема», 2008. – С. 159 /313с.

Водночас у загальнонауковому контексті постнекласичної парадигми долається протиставлення наук шляхом взаємозбагачення їхнього наукового інструментарію та понятійного апарату, що дає сильний поштовх до розвитку міждисциплінарного підходу до вивчення явищ і процесів, до формування міждисциплінарного знання. У межах цієї наукової парадигми науки диференціюються за проблемою, а не предметом досліджень.

Термін «інтердисциплінарність» (Interdisciplinary) вперше з'явився в документах ОЕСР у 1972 року. Хоча, на думку Дж. Томпсона, корні даного поняття лежат в некоторых идеях унифицированного знания, синтеза и интеграции знаний²⁰.

Відомий методолог Єжи Сух у статті «Роль інтердисциплінарних досліджень в сучасній науці» стверджує: «Навіть значимість вченого, його, так би мовити, калібр, можна сьогодні оцінити, дивлячись на широту горизонтів його досліджень, тобто діапазон інтердисциплінарних досліджень, якими він займається»²¹.

Логіко-системний аналіз наукової літератури дозволив визначити основні підходи до визначення сутності інтердисциплінарності (у перекладі *inter* – між, в середині, поєднуючи; *disciplinarity* – дисципліна), яку розуміють як: осмислення, яке здійснюється поза межами певної наукової дисципліни²²; поєднання компонентів декількох дисциплін²³; взаємодію між двома чи декількома дисциплінами²⁴.

Тобто інтердисциплінарність має справу з предметом, що виходить за межі однієї дисципліни, проте її мета залишається в рамках дисциплінарного дослідження і полягає в перенесенні методів з однієї дисципліни в іншу. Міждисциплінарними є педагогічна антропологія, педагогічна аксіологія тощо.

Сучасна історія міждисциплінарності може бути умовна описана як транзит: від «інтердисциплінарності» - через «полі-/мультидисциплінарність» - до «трансдисциплінарності». У цьому контексті полідисциплінарність - заснована на одночасному чи почерговому вивченні складної проблеми з перспектив кількох галузей знання, без прагнення їх інтегрувати, а трансдисциплінарність окреслює методологічні засади застосування інтегрованих наукових підходів до проблем, що переходять межі усталених академічних дисциплін, як-от природне довкілля, здоров'я,

²⁰ Thompson Julie, Klein, *Interdisciplinarity: History, Theory, and Practice*. Detroit: Wayne State Uni., 1990

²¹ J. Such, *Rola badań interdyscyplinarnych we współczesnej nauce*. „Humaniora”. Biuletyn. Poznań 1998, nr 8, стр. 34

²² Т.В.Артемяева, И.П.Смирнов, Э.А.Тропп, Г.Л.Тульчинский, М.Н.Эпштейн. *Проективный философский словарь*, 2002 г.

²³ Meeth, L.R. (1978). “Interdisciplinary Studies: Integration of Knowledge and Experience.” *Change* 10: 6–9

²⁴ Беппе Г. «Opinions and Facts. In.: *Interdisciplinary: Problems of Teaching and Research in Universities*». Paris: OECD, 1972, p 23-75, — Ibid. — P. 23—26.).

культура. На відміну від мультидисциплінарності та інтердисциплінарності, мета яких завжди залишається в рамках дисциплінарного дослідження, трансдисциплінарність існує одночасно «між дисциплінами» і «крізь окремі дисципліни», руйнує кордони між ними для досягнення єдності наших знань про світ, котрий не може повністю поміститися в рамках монодисциплінарного дослідження [6].

Висновки. Сучасна педагогіка є складно організованою наукою, у складі якої виділяється велика кількість наукових течій, напрямків, субдисциплін. Оскільки структура науки визначається, у першу чергу, предметом вивчення, то предмет педагогіки слугує основою для структурування педагогічних субдисциплін.

Формування організаційної структури педагогічної науки відбувається у процесах інтеграції та диференціації, які стають механізмами зародження нових педагогічних дисциплін. Це зумовлює доречність застосування поряд з дисциплінарним - інтердисциплінарного підходу. Саме інтердисциплінарність дозволяє розкрити доволі широкий спектр підходів: від простого обміну інформацією до інтегрування і взаємопроникнення концепцій, методології і методики досліджень, епістемології задля вирішення проблем, які лежать поза площиною досліджень будь-якої окремо взятої педагогічної субдисципліни. Специфікою методології міждисциплінарних знань є перевага інтегративних, синтезуючих тенденцій.

Водночас значення інтердисциплінарності у формуванні організаційної структури педагогіки носить досить неоднозначний характер. З одного боку вона сприяє поглибленню диференціації, появі нових педагогічних субдисциплін (порівняльної андрагогіки, медіальної педагогіки, екопедагогіки, педагогічної інноватики, педагогіки праці тощо), а з іншої – виступає провідним фактором їх інтеграції, яка спрямована не на «об'єднання існуючих систем у щось єдине, не на своєрідне підсумування знання, досягнутого різними науками..., а на прагнення в процесі взаємозв'язку запозичити один у одного і самі методи, і мову, для того, щоб застосувати їх для дослідження свого об'єкту»²⁵.

Застосування дисциплінарного та інтердисциплінарного підходів зумовлює виокремлення у структурі педагогічної науки групи педагогічних субдисциплін: «загальна педагогіка», «вікова педагогіка», «соціальна педагогіка», «професійна педагогіка», «спеціальна педагогіка», які тісно пов'язані та взаємозумовлені між собою на основі інтердисциплінарного підходу.

Застосування інтердисциплінарного підходу дає можливість визначитися зі стратегіями розвитку інтердисциплінарного статусу педагогічних субдисциплін; співвідносити сучасну організаційну структуру педагогічної науки з вивченням: неперервності впливу освіти на людину (від

²⁵ Копнин П. В. Логические основы науки /П.В. Копнин. - К.: Наукова думка, 1968. - С. 31 /262 с.

пренатальної педагогіки до андрагогіки); його рівнів (дошкільна педагогіка, педагогіка вищої школи), та напрямів підготовки (театральна, спортивна, військова, музейна педагогіки); парадигмальних типів і моделей навчання і виховання (народна, православна, віртуальна педагогіка), їх руху в часі (історія педагогіки, педагогічна інноватика); пріоритетних методів (експериментальна педагогіка), і засобів (арт-педагогіка, педагогічна комунікатика); ціннісно-сміслових (гуманістична, розуміюча, репресивна педагогіки) і авторських (педагогіка Монтесорі, вальдорфська педагогіка) аспектів; варіантів інтеграції з суміжними областями знання (психопедагогіка, етнопедогогіка, валеологія).

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів зазначеної проблеми. Перспективними може стати виявлення та вивчення факторів та механізмів саморозвитку педагогіки як науки на основі міждисциплінарного підходу.

Література

1. Взаимодействие наук. Теоретические и практические аспекты / Под ред. Б.М. Кедрова, П.В.Смирнова. – М.: Наука, 1984. – 320с.
2. Вершинина Н.А. Структура педагогики: Методология исследования: монография /Н.А. Вершинина. – СПб.: ООО «Лема», 2008. – 313с.
3. Гершунский Б.С. Методологическое знание в педагогике /Б.С. Гершунский, Н.Д. Никандров. – М.: Знание, 1986. – 109 с.
4. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник /С. У.Гончаренко. - К.: Либідь, 1997. – 206 с.
5. Гончаренко С.У. Педагогічні закони, закономірності, принципи. Сучасне тлумачення /С.У. Гончаренко. – Рівне: Волинські береги, 2012. – 192 с.
6. Князева Е.Н. Трансдисциплінарні когнітивні стратегії в науці майбутнього / Е.Н. Князева // Вызов познанию: Стратегии развития науки в современном мире / Отв. ред. Н.К. Удумян. - М.: Наука, 2004. - С. 29-48.
7. Педагогическая наука и ее методология в контексте современности: Сб. научных статей / Под ред. В.В.Краевского, В.М.Полонского. – М.: 2001. – 445 с.
8. Огурцов А.П. Дисциплинарная структура науки: Ее генезис и обоснование. – М.: Наука, 1988. – 256с.

Олена Огієнко

**ІНТЕРДИСЦИПЛІНАРНІСТЬ СУЧАСНОЇ ПЕДАГОГІКИ:
МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ**

Анотація. У статті на основі міждисциплінарного підходу проаналізовано сутнісні характеристики організаційної структури педагогічної науки; досліджено її тenezу, фактори розвитку; визначено місце педагогіки в системі наук; обґрунтовано можливості розвитку інтердисциплінарного статусу педагогічних субдисциплін.

Ключові слова: педагогіка, педагогічні субдисципліни, дисциплінарність, інтердисциплінарність, інтердисциплінарний підхід

Olena Ogienko

**INTERDISCIPLINARITY OF MODERN PEDAGOGY:
METHODOLOGICAL ASPECTS**

Summary. Basing on the interdisciplinary approach the article analyzes the essential characteristics of the organizational structure of pedagogy; investigates its origins, development factors, the place of pedagogy in the system of sciences; introduces the possibility of developing interdisciplinary status of pedagogical subdisciplines.

Keywords: pedagogy, pedagogical subdisciplines, interdisciplinarity, disciplinarily, interdisciplinary approach.

Довідка про автора

Огієнко Олена Іванівна – доктор педагогічних наук, професор,
зав.відділом інноваційних педагогічних технологій
Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих
НАПН України

03056, м. Київ, вул. Виборзька 34/36, кв. 6

Тел.. 050 0787144

E-mail: t-market@i.com.ua